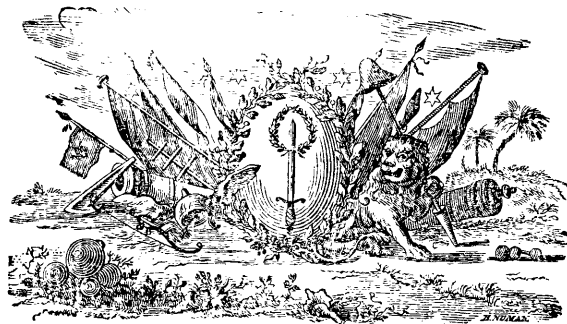

BATAVIA,
DE HOOFDSTAD VAN NEÉRLANDS O. INDIEN,
IN DERZELVER
GELEGENHEID, OPKOMST,
VOORTREFFELYKE GEBOUWEN,
HOOG EN LAAGE REGEERING,
GESCHIEDENISSEN,
KERKZAAKEN,
KOOPHANDEL,
ZEDEN,
LUCHTSGESTELDHEID, ZIEKTEN,
DIEREN EN GEWASSEN,
BESCHREEVEN.
MET PLAATEN.

Te AMSTERDAM,
By PETRUS CONRADI.
Te HARLINGEN,
By VOLKERT VAN DER PLAATS.
MDCCLXXXII.

 T W E E D E B O E K .

 O P K O M S T E N E E R S T E W E D E R W A A R D I G H E D E N
 D E R A A N Z I E N L Y K E S T A D B A T A V I A .

Gelyk de groote Steden van Europa byna alle uit zeer kleine beginzels tot hunne tegenwoordige grootheid allengs zyn opgeklommen, zo is ook de Stad Batavia in haar oorsprong zeer gering geweest, naardien zy uit eene kleine verschanfing, door de Hollanders tot hunne beveiliging by Jacatra opgeworpen, is te voorschyn gekomen.

Zo ras onze eerste Vlootvoogden in de Indien waren aangekomen, zochten zy hunnen handel te Bantam, als de beste handelplaats van Java, te vestigen, en hadden het geluk daarin redelyk tot geoegen te slaagen, tot ongeveer het jaar 1610, wanneer zy aldaar door den nayver hunner buuren en vrienden, de Engelschen, begonden gekweld te worden, welke den Pangorang van Bantam met allerley valsche lasteringen tegen de onze ophitsen; terwyl deeze Moorsche Vorst, noch de Engelschen noch de Hollanders vertrouwende, dezelve beide zocht van daar te doen vertrekken, en ten dien einde de eersten gebruikte om de laatsten te kwellen, in hoope dat hy, zo de Hollanders eens vertrokken waren, hunne vyanden ook zou kunnen doen verhuizen.

De geduurige kwellingen, die de Hollandsche Kooplieden moesten verdraagen, deden hen eindelyk besluiten, om zich op eene andere plaats op Java te vestigen. Zy maakten ten dien einde een verbond met *Widiak Rama*, Koning van Jacatra in 1611, en timmerden aan den Oostkant der Rivier van die stad, aan den zeekant, eene geschikte wooning; zo dat hier de handel zo wel als te Bantam wierdt voortgezet. De Pangorang van Bantam bespeurde straks het oogmerk dier slichting, en ondervond teffens de gevolgen derzelve, dat naamelyk de handel tot zynent begon te verstaauwen, en zich daarentegen te Jacatra vestigde, 't geen hem den ondergang van 't Ryk zyns noch minderjaarigen Konings deed vreezen, en alle poogin:

Natie in een goed vertrouwen te leven. Op den volgenden dag zond hy een gelykzoortig briefje, met aanbod, dat, indien de bezetting insgelyks gezind was, hy eenige van zynen eersten Adel tot pandslieden zou zenden, op dat door de Hollanders eenige Gezanten mogten gezonden worden om met hem over de herstelling der oude verbonden te handelen. Dit aanbod werd toegeestaan, en in plaats der hen toegezondene Javaansche Grooten als Gyzelaars, vertrokken tot den Koning de Heeren *Evert Harmanszoon*, Doctor *de Haan* en *Joseph Navelaar*, die, aan het Hof komende, aldaar de zinnen wederom veranderd vonden, en na een kort verbyf wederkeerden met bescheid, dat de Koning thans noch den Vreede, noch een stilstand van Wapenen wilde maaken, ten zy de onzen de schietkat en 't bolwerk aan den Stadkant wederom afbraken; naar welk voorstel de onzen geen ooren hadden, dewyl deeze werken den vyand voornaamelyk in hunne onderneemingen en veiligheid konden hinderen.

Op den volgenden morgen scheen hy echter weder van gevoelen veranderd; want 'er kwamen wederom nieuwe Gyzelaars, en van onzen kant werden hierop de Predikant *Hulzebos* met de Heeren *Harmanszoon* en *de Haan* afgezonden, die, ten Hove komende, den Vorst aandienden, dat de onzen van harten genegen waren alle de voorgaande beledigingen te vergeeten, en ook hunne Vestingwerken in denzelfden staat te laten tot op de terug komst van den Heer Generaal *Koen*, indien de Koning hen van zynen kant ook in vrede wilde laten: maar dat zy geenszins genegen waren hunne Vestingwerken af te breeken, naardien in dezelve al hunne veiligheid bestond, en zy zich thans niet alleen tegen de geweldige aanslagen der vyanden, maar ook tegen de oogmerken der op hen verbitterde Engelschen, moesten beveiligen. Dit voorstel scheen den Vorst in 't geheel niet te behaagen; maar intusfchen bespeurden de Gezanten klaarblykelyk, dat men hem wel door geld zou kunnen te vrede stellen.

Ondertusfchen verliep deeze dag zonder dat men tot eenige beslissing kwam; doch op den volgenden kwamen wederom twee der eerste Javaansche Grooten om tot borgen voor de onzen te dienen, die toen hunne Gezanten wederom afzonden: doch deeze werden onderweg ontmoet en aangeast door drie Engelschen, welke zich Kooplieden noemden, en begeerden, dat de onzen hun geweer overgeeven, en zich geblinddoekt door hen zouden laten voeren, zo zy zeiden, tot den Koning, die met zynen Adel, eenige Bantamsche Grooten en den Engelschen Opperbevelhebber, vergaderd was. De onzen weigerden dit volstrekt, en verdedigden zich tegen de drie Engelschen, welke ondertusfchen een merkelyken onderstand van de hunnen ontvingen; en hoewel de Afgezondenen getrouw, door de Ja-

vaan

vaanfche wagt, tot hunne befcherming van den Koning verleend, geholpen wierden, moesten zy echter wederom onverrichter zaake tot het Fort te rugge keeren. Voor deezen tyd werdt derhalven de handeling afgebroken door de onbefchoftheid der Engelschen, die, thans moedig op hunne overmagt te Lande en ter Zee, noch Vriend noch Vyand ontzagen, terwyl zy het voornaamelyk met fcheldwoorden gelaaden hadden op den Heer Generaal *Koen*, dien zy den aanlegger van alle deeze onlusten noemden, fchoon hy voorzeker aan dezelve volkomen onfchuldig was.

Na den middag kwam 'er al weder eene nieuwe bezending met verzoek, dat onze Gezanten zich wilden vervoegen by den Temangong of den Broeder des Konings, die volkomen last tot fluiten had. Aldaar gekomen zynde, hoorden zy eene lange reeks van klagten over de fchade, door de onzen den Koning aangedaan, gelyk ook over het aantasten der Engelsche Logie en batteryen, waar door wy den oorlog begonnen hadden: op welke zaaken de onzen kortelyk antwoordden, dat de klaagers zich zelve dit te wyten hadden, en dat men nooit tot geweld zou zyn gekomen, indien men niet zonneklaar had befpemd, dat men het 'er op gemunt had hen door list of geweld te vernielen. Dit vertoog, hoe billyk ook, mogt niets baaten, en de Temangong befloot, dat wy tot boete, wegens het aanvallen der Engelschen, zouden betaalen 4000 Reaalen, en eene gelyke fomme voor de vryheid van ons Fort in den tegenwoordigen toestand te behouden, zo dat zyn eisch in 't geheel in 8000 Reaalen beftond, die echter tot 6000 Reaalen werdt verminderd.

Zo ras de Commandeur *Van den Broeke* den eisch des vyands had verftaan, liet hy aanftonds den Raad vergaderen, en gaf denzelven te kennen, dat men noch in geen vier maanden eenige hulp uit de Oosterfche Eilanden zou kunnen bekomen, en bezwaarlyk in ftaat zyn, zo lang het geweld der vereenigde vyanden te wederftaan; dewyl de voorraad van versch water maar twee maanden zou kunnen dueren, indien de vyand ons het haalen van hetzelfde wilde beletten, kunnende de voorraad van buskruid ook niet lang ftrekken, en zo 't eens recht ernst wierdt. Ook gaf hy zynen Raaden in bedenken, dat men, door den Vreede van de Javaanen te koopen, onze Lanslieden te Bantam veel beter in ftaat zou ftellen, en hun gelegenheid geeven om overal de aankomende fchepen met prauwen voor de laagen der Engelschen te waarfchuwten. De Raad keurde alle deeze redenen van het uiterfte gewigt, en oordeelde, dat men niets beters kon doen, dan den Koning op de geëichte

ëische wyze te vreedten te stellen; waar op het Tractaat door de onzen werdt gerekend, en aldus door de Commissarissen ten Hove gebragt.

Het hield ondertusfchen aan tot den 17, eer zy den Vorst konden spreken, op welken dag zy tot het Gehoor geroepen aldaar den Koning zagen met zyn' oudften Broeder den Temangong en een' Jonger, die een Mahumedaansch Priester was, benevens veele anderen zyner Grooten, zonder dat'er Bantammers of Engelschen tegenwoordig waren. De Koning ontving hen op eene zeer vriendelyke wyze, en liet zich het in 't Nederduitsch gefchreeven Contract, na dat het in de Maleitfche taal was overgezet, voorlezen, en betuigde over den inhoud wel voldaan te zyn. Hy ondertekende toen hetzelve, en liet het door een' aanzienlyken floot zyner Grooten naar het Kasteel brengen, alwaar het straks onder 't losfen van het fchietgeweer en 't opteeken van witte vaandels werdt afgekondigd.

De Javaanen fcheenen niet minder over het tekenen van deezen Vreede verheugd dan de onzen: zy wendden zulks ten minften voor, en zonden naar het Kasteel allerhande zoorten van vruchten en andere ververfchingen met veele tekenen van blydfchap, en eene menigte heilwenschen, op welke echter de onzen weinig ftaat maakten. Aanmerkenswaardig was het ook, dat een Rhinoceros, anderszins een lompe en zeer onverftandig Dier, weleer door de Hollanders opgevoed, maar met het begin der belegering, wegens de fchaarheid van water, uit het Kasteel gedreeven, op den dag der tekening, van zelve tot zyne oude Meesters wederkeerde, en de blydfchap op zyne wyze te kennen gaf.

De uitkomst toonde ondertusfchen, dat de trouwlooze Koning van Java alleen deezen Vreede in fchyn had geflooten om de Hollanders in fleep te wiegen, en ze van hun geld te berooven: want slechts drie dagen na het tekenen, op den 22 van Louwmaand 1619, ontving de Commandeur *Van den Broeke* eene boodfchap van den Jacatrafchen Koning, met verzoek, dat hy by hem ten Hove wilde komen eeten, en zich met jaagen vermaaken, voorwendende dat zulks tot herftelling der goede verftandhouding zeer noodig was, dewyl de Inlanders, voor dat zy openbaare blyken der goede verftandhouding gezien hadden, niet tot het Kasteel zouden willen komen om den ouden handel weder te beginnen, en den noodigen leefstogt aan te voeren. De Hollanders waren niet zeer voldaan over deeze boodfchap: want van den eenen kant vertrouwden zy geenszins de listige Javaanen, en van den anderen kant vreesden zy, dat de weigering van 's Konings verzoek tot een voorwendzel eener nieuwe Vreedebreuk zou worden genomen. Zy lieten zich eindelyk door het lokaas deezer vriendelyke aanbieding bedriegen, en de Heer *Van den Broeke* werdt door den Raad

met den Doctor *De Haan*, vyf militairen en één jongen, ten Hove gezonden, zynde zy daarenboven verzeld door een ryk geschenk voor den Koning en zyne voornaamste Grooten; niettegenstaande de Predikant *Hulzobos* deezzen tocht zeer ernstig had afgeraaden, en derzelver beklaaglyke einde voorspeld. De uitkomst der reize bevestigde ook de rechtmatigheid van zynen argwaan; want naauwelyks waren onze misleide Gezanten ten Hove gekomen, of zy wierden op eene verraaderlyke wyze aangetast, van hunne geschenken beroofd, geslagen, byna naakt uitgeschud, en dus gebonden voor den Koning gesleept, die zich, met den daar tegenwoordigen Engelschen Gouverneur, niet weinig over hunne aankomst verheugde, en hen allerley smaad aandeed. Ondertuschen hadden de Javaanen, behalven deeze acht, ook noch eenen negenden in hun net getrokken, te wete den Bottelier van het Kasteel, welken zy met eene fraaye zomme gelds hadden uitgelokt, onder wendzel van hem eenen goeden voorraad hoenders en andere eetwaaren te zullen verkoopen; doch in hunne handen vervallen, werd hy op dezelfde wyze van alles beroofd, en met een touw om het lyf door het slyk voor den Koning gesleept. Na dat men hen daar eenigen tyd gekweld en bespot had, werden zy alle aan handen en voeten, op de Javaansche wyze, in het blok geslooten, behalven den Commandeur *Vanden Broeke*, die, met bloote Krisfen en allerley folteringen gedreigd, gedwongen werd aan de onzen te schryven, dat zy het Slot moesten overgeeven; 't geen hy eindelyk deed, niettegenstaande hy zynen vryanden vertoonde, dat zulks te vergeefs zou zyn, om dat hy, nu gevangen, niets meer over de bezetting te zeggen had, zynde de Nederlanders, volgens hunne krygswetten, van alle hem anderszins verschuldigde gehoorzaamheid ontslagen; zo dat de Raad zyn bevel niet zoude kunnen opvolgen, zonder zich des doods schuldige maaken. Dit alles was echter te vergeefs, en het briefje, volgens een opstel der Engelschen geschreeven, werd den onzen in hun Kasteel gebragt door den Koopman *Kornelis Houbraaken*, die op het Comptoir te Bantam lag, en 's daags te vooren door den Pangerang van Bantam naar Jacatra was gezonden om tuschen de Hollanders en Javaanen tot Middelaar te dienen; dewyl hy te Bantam woonde, en benevens de overige aldaar zich bevindende Hollanders, als onzijdig werd aangemerkt; welke anderszins aan de Oosterlingen onbekende onderscheiding hen ongetwyffeld door de Engelschen was ingestooken. De Heer *Houbraaken* kreeg ook verlof om den Commandeur in zyne Gevangenis te bezoeken, alwaar zy te zamen beslooten, die van het Kasteel te vermaanen, om zich, zo lang zy konden,

den, te verdedigen; vindende zy 't best, dat de Koopman *Houbraaken* ten spoedigsten wederom naar Bantam zou vertrekken, om den Pangerang kennis van al het voorgevallene te Jacatra te geeven, de snoodheid van het gepleegde verraad met zyne verdiende kleuren af te maalen, en hem, onder belofte van behoorlyke erkentenis en vergelding, te verzoeken, zyn best te willen doen om den Jacatrafchen Koning tot vreedzaame gedagten, en de Gevangenen naar Bantam in eene vrye bewaaring over te brengen, tot op de terugkomst van den Generaal *Koen*.

De bezetting van het Hollandsch Kasteel was ondertuschen in de uiterste verslagenheid gedompeld, zo ras haar het snood verraad, aan den Commandeur *Van den Broeke* en de zynen gepleegd, ter ooren kwam. Zy besloot ondertuschen zich tot eene manmoedige verdediging gereed te maaken, en koos, in plaats van het gevangen Opperhoofd, tot Commandeur den Onderkoopman *Pieter van Ray*, welken zy tot dien gewigtigen post den bekwaamsten oordeelde; na dat zy de poorten geslooten, en de borstweeringen met linnen en wozakken voorzien had om zich voor een onvoorzien aanval te dekken. Tot hier toe ontvingen zy echter geen nadere tydingen van de Javaanen: maar op den volgenden 23 January ontving de Heer *Van den Broeke* in zyne Gevangenis een bezoek van den Sabandar en twee Engelschen, die zyne handen uit het blok deden ontsluiten, hoewel niet om hem meerder gemak te geeven, maar om hem een nader briefje tot bevel van overgaave te doen tekenen. *Van den Broeke* moest dit, hoewel tegen zynen zin, volbrengen, waar op hetzelfde door de Engelschen naar het Kasteel werdt gezonden, onder belofte van volkomene vryheid, en van een Engelsch schip om de geheele bezetting met haare goederen vry en onbelemmerd naar het Vaderland te brengen. Doch de nieuwe Commandeur antwoordde, dat hy geenszins genegen was zich aldus zonder eenigen tegenstand over te geeven, willende hy liever het uiterste afwachten.

De Engelschen verzuimden ondertuschen niet van de verlegenheid der onzen gebruik te maaken, en begonnen wederom nieuwe werken te maaken aan den Westkant der Rivier, op de plaats, alwaar hunne huizen, door de onzen in hunnen geweldigen uitval verbrand, hadden gestaan. Door de Javaanen geholpen, voltooiden zy aldaar binnen weinig dagen eene sterke battery voor acht stukken geschut, en brachten teffens alle hunne te vooren vernielde werken weder in order. Mogelyk zouden de Hollanders het oprechten deezer werken wel door hun kanon hebben kunnen beletten, of ten minsten merkelyk vertraagen; doch zy beslooten zulks om verscheiden